

Mračna strana ljudske ličnosti - mračna trijada

Vlado Brcković

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2358-0821>

SAŽETAK

Mračna trijada je pojam koji privlači velik interes istraživača, ali i javnosti. Riječ je o konceptu koji se sastoji od tri crte ličnosti (makijavelizma, narcizma i psihopatije), koje nisu uključene u većinu dominantnih osobinskih modela ličnosti, ali predstavljaju koristan izvor informacija o individualnim razlikama u ličnosti nekliničke populacije. Svrha ovog članka jest prikazati neke od temeljnih spoznaja istraživanja koja su u svom fokusu imala mračnu trijadu. U uvodnom dijelu definiramo koncept mračne trijade, njeno porijeklo i komponente, a potom navodimo nalaze nekih istraživanja koja uspoređuju mračnu trijadu s FFM i HEXACO modelima ličnosti te navodimo često korištene instrumente za mjerenje mračne trijade. Pružamo osvrt i na spolne razlike i strategije izbora partnera osoba izraženih crta ličnosti mračne trijade, a članak završavamo prikazom i analizom primjera fiktivnih osoba s izraženim crtama mračne trijade u popularnoj kulturi.

Ključne riječi: mračna trijada, ličnost, spolne razlike, popularna kultura.

ŠTO JE MRAČNA TRIJADA

Mračna trijada ličnosti relativno je nov pojam. Koncept su osmislili psiholog Delroy Paulhus i njegov tadašnji student Kevin Williams. On se odnosi na činjenicu da se makijavelizam, subklinički narcizam i subklinička psihopatija kao crte ličnosti nerijetko pojavljuju zajedno (Paulhus i Williams, 2002). Osobe s izraženim makijavelističkim karakteristikama manipulativne su, sklone obmanjivanju i iskorištavanju drugih, imaju ciničan stav prema moralnosti i usmjerene su prema vlastitom interesu (Furnham, Richards i Paulhus,

2013). Naziv potječe od talijanskog renesansnog diplomata i pisca Machiavellija koji u svojoj knjizi *Il Principe (Vladar)* piše o umijeću vladanja savjetujući vladarima kako ostati na vlasti koristeći nerijetko okrutne i nemoralne metode poput ubojstva političkih rivala (Muris, Merckelbach, Otgaar i Meijer, 2017).

Narcizam obuhvaća osjećaj osobne grandioznosti, superiornosti i dominantnosti nad drugima (Furnham, Richards i Paulhus, 2013), a ime je dobio po grčkom mitu o Narcisu, mladom lovcu kojeg je zaslijepila vlastita ljepota i veličina, ignorirajući i prezirajući pri tom svu naklonost i ljubav drugih ljudi (Campbell, Miller i Buffardi, 2010). Psihopatija, smatrana „najmračnijom“ iz trijade, odnosi se na nedostatak empatije i osjećaja srama, krivnje i grižnje savjesti te na visoku impulzivnost i traženje uzbuđenja (Furnham, Richards i Paulhus, 2013). Koncept psihopatije potječe iz psihijatrijske prakse, a nastao je sustavnim promatranjem pacijenata s naglašenim prethodno navedenim karakteristikama (Muris i sur., 2017).

MRAČNA TRIJADA I DRUGE CRTE LIČNOSTI

Paulhus i Williams (2002) su u svom izvornom istraživanju utvrdili u kojoj su mjeri kod ljudi prisutne crte ličnosti mračne trijade i dimenzije petfaktorskog modela ličnosti (ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i otvorenost prema iskustvima) te ih međusobno usporedili. Interkorelacije crta ličnosti mračne trijade dobivene su u vrijednostima od .25 do .50. Od dimenzija petfaktorskog modela ličnosti značajnu korelaciju sa sve tri crte mračne trijade jedino je imala crta ugodnosti (korelacije od -.25 do -.47). Vrijedi spomenuti kako je korelacija negativnog smjera, što je u skladu s očekivanjima s obzirom na to da ugodnost uključuje obzirnost prema drugima, a crte ličnosti mračne trijade tu crtu isključuju. Ovom su se temom nastavili baviti brojni istraživači. Tako su Muris i suradnici (2017) proveli meta-analizu na temelju 143 znanstvena rada koji se bave temom mračne trijade u kojoj su izvorni rezultati, koje su dobili Paulhus i Williams, replicirani. Prosječne interkorelacije crta ličnosti mračne trijade variraju od umjerenih do visokih, pri čemu narcizam i makijavelizam koreliraju u prosjeku .34, narcizam i psihopatija .38, a makijavelizam i psihopatija .58, dok su korelacije crta ličnosti mračne trijade s ugodnošću dobivene u rasponu od -.21 do -.46. Korelacije s ostalim dimenzijama petfaktorskog modela ličnosti nisu toliko jednoznačne. Ono što se čini sigurnim jest da narcizam pozitivno korelira s ekstraverzijom te se javlja manja negativna povezanost makijavelizma i psihopatije sa savjesnošću. Dakle, osobe izraženih crta ličnosti mračne trijade u prosjeku su manje ugodne i savjesne od prosjeka.

U nekim novijim istraživanjima (Ashton i sur., 2013; Aghababaei, Mohammadtabar i Saffarinia, 2014) korišten je HEXACO model ličnosti koji, uz dimenzije ekstraverzija (eng. *extraversion*), ugodnost (eng. *agreeableness*), savjesnost (eng. *conscientiousness*), emocionalnost (eng. *emotionality*) i otvorenost ka iskustvu (eng. *openness to experience*) koje se preklapaju s dimenzijama petfaktorskog modela ličnosti, koristi i šestu dimenziju pod nazivom iskrenost/poniznost (eng. *honesty/humility*). Ona opisuje individualne razlike među ljudima u iskrenosti, poštenju, skromnosti i izbjegavanju pohlepe. Dobivene prosječne korelacije crta ličnosti mračne trijade s navedenom crtom iskrenost/poniznost najveće su dosad dobivene korelacije crta ličnosti mračne trijade s nekom drugom crtom ličnosti i nalaze se u rasponu od -.41 do -.61 (Muris i sur., 2017). Prema tome, možemo zaključiti kako su osobe izraženih crta ličnosti mračne trijade manje iskrene, poštene i skromne te sklonije pohlepi od prosjeka.

KAKO MJERITI MRAČNU TRIJADU?

Iako mračna trijada kao pojam postoji tek od 2002. godine, njeni pojedinačni aspekti poznati su od ranije kao zasebni konstrukti te postoje pojedinačne mjere za svaki od njih. Najčešći instrument za mjerenje narcizma jest NPI (Raskin i Hall, 1979), Mach-IV–inventar (Christie i Geis, 1970) najčešće je korištena mjera za makijavelizam, a SRP–skala (Hare, 1985; Paulhus, Neumann i Hare, 2009) predstavlja često korištenu mjeru subkliničke psihopatije (Furnham, Richards i Paulhus, 2013). Posljednjih se godina pokušavalo razviti instrumente koji mjere sva tri konstrukta mračne trijade u istom upitniku, a prema našim spoznajama dosad su razvijena dva instrumenta koja su se pokazala uspješnima u tome. Prvi takav instrument jest tzv. *Dirty Dozen*, kratki upitnik koji sadrži po četiri čestice za svaki od aspekata mračne trijade (Jonason i Webster, 2010). Nešto duži upitnik od 27 čestica razvili su Jones i Paulhus (2014) pod nazivom SD3 (*Short Dark Triad*). Ipak, mračna trijada pokazala se kompleksnim konstruktom. Postojeći su instrumenti možda „strukturno prejednostavni“ i ne uspijevaju zadovoljavajuće obuhvatiti kompleksnost konstrukta (Muris i sur., 2017).

SPOLNE RAZLIKE I STRATEGIJE IZBORA PARTNERA

Postoje jasne razlike između muškaraca i žena u crtama ličnosti mračne trijade. Muškarci postižu generalno viši rezultat na svim trima konstruktima mračne trijade od žena

neovisno o korištenim instrumentima (Paulhus i Williams, 2002; Muris i sur., 2017). Muris i suradnici (2017) navode da su vjerojatni razlozi tome biološki (npr. učinak testosterona) i socijalni faktori (npr. rodne uloge). Takve spolne razlike u crtama ličnosti mračne trijade konzistentno su replicirane u istraživanjima (Furnham, Richards i Paulhus, 2013). U pokušaju objašnjavanja mračne trijade iz evolucijskog gledišta i njenih adaptivnih prednosti znanstvenici su proveli istraživanja strategija izbora partnera. Ona su pokazala kako su osobe s izraženim crtama ličnosti mračne trijade u prosjeku sklonije korištenju „brze“ strategije izbora partnera, izvještavaju o većem broju seksualnih partnera, imaju pozitivniji stav prema neobvezujućim seksualnim odnosima (Jonason, Li, Webster i Schmitt, 2009), niže standarde kod izbora kratkoročnih partnera (Jonason, Valentine, Li i Harbeson, 2011), sklonije su krađi partnera (Jonason, Li i Buss, 2010) i zloupotrebi supstanci pri situacijama koje uključuju potencijalno pronalaženje partnera poput izlazaka i druženja (Jonason, Koenig i Tost, 2010). Nalaz se objašnjava deficitom u samokontroli, impulzivnošću, sebičnošću i ostalim karakteristikama mračne trijade (Jonason i sur., 2009). Također, manja izbirljivost kod odabira partnera i kratkotrajnost veza moguća su posljedica nemogućnosti osoba s izraženim crtama ličnosti mračne trijade da održe dugoročne veze zbog njihove „mračne“ prirode koja u dugoročnim vezama s vremenom dođe do izražaja. Stoga je moguće da su osobe s izraženim crtama ličnosti mračne trijade prisiljene koristiti se kratkoročnim strategijama izbora partnera kao jedinom opcijom (Jonason i sur., 2011). Ipak, neka su istraživanja pokazala da stvari možda nisu toliko jednostavne. McDonald, Donnellan i Navarrete (2012) ističu kako različiti elementi unutar konstrukta mračne trijade i njegovih komponenti mogu imati drugačiji utjecaj na strategije izbora partnera pojedinaca. Primjerice, facetu psihopatije *impulzivna antisocijalnost* autori povezuju s „brzom“ strategijom izbora partnera, dok facetu *neustrašiva dominacija* povezuju sa „sporom“ strategijom izbora partnera.

MRAČNA TRIJADA U POPULARNOJ KULTURI

Usprkos uobičajenom vjerovanju da su crte ličnosti mračne trijade društveno nepoželjne, Jonason, Webster, Schmitt, Li i Crysel (2012) ističu kako je popularna kultura prepuna likova koji ih utjelovljuju. James Bond, Dr. Gregory House i Batman samo su neki od popularnih antijunaka iz knjiga, stripova, filmova i serija koje autori navode kao primjere likova iz popularne kulture s izraženim karakteristikama mračne trijade.

Iako je svaki pojedini glumac odglumio ulogu nešto drugačije, Jonason i suradnici (2012) pronalaze neke zajedničke karakteristike u svim verzijama Jamesa Bonda, koje odražavaju mračnu trijadu njegove ličnosti, a posebice psihopatije. James Bond posjeduje instinkt ubojice, sposoban je ubiti svakoga, bilo vatrenim oružjem ili golim rukama. Njegov hladan stav i nebriga za druge, uz naglašen nedostatak empatije vjerojatno su u podlozi njegove sklonosti interpersonalnoj agresivnosti. Njegov stil u romantičnim odnosima usmjeren je na kratkotrajne seksualne avanture i krađu partnera. Gregory House, iz medicinske TV-drame Dr. House, također posjeduje naglašene karakteristike mračne trijade ličnosti (Jonason i sur., 2012). Svoj nedostatak empatije za pacijente House pravda time da je cilj (izlječenje pacijenta) jedino što je bitno. Dr. House čest je klijent prostitutki, nesposoban je održati svoju dugotrajnu vezu s Cuddy (koja mu je istodobno i šefica), zlorabljuje lijekove (Vicodin) te je sklon riskiranju. Bruce Wayne postaje Batman nakon što je kao dječak svjedočio ubojstvu obaju roditelja tokom pljačke u mračnoj ulici. On je agresivan i često nemilosrdan prema kriminalcima, njegovo je ponašanje prema drugima antisocijalno (iznimke su batler Alfred i osobe prema kojima pokazuje romantični interes) te doživljava sebe kao posebnog i izvan okvira zakona (Jonason i sur., 2012).

Jonason i suradnici (2012) navode primjer junaka iz trilogije *Kum*. Protagonist te trilogije je antijunak Michael Corleone, sin mafijaškog dona koji postaje njegov nasljednik na čelu mafijaške obitelji Corleone. Iako Michael u početku ne pokazuje gotovo nikakve znakove posjedovanja karakteristika mračne trijade ličnosti, njegovo postupno uplitanje u „obiteljske poslove“ (npr. ucjena, iznuđivanje, ubojstvo) dovodi te karakteristike na vidjelo. S vremenom Michael razvija sposobnost manipulacije (makijavelizam) ne samo ljudima koji za njega rade, nego čak i najbližim članovima obitelji. Uz to što ima izražen makijavelizam, Michael ponekad pokazuje sklonost ravnodušnom zanemarivanju dobrobiti njemu najbližih osoba (obilježje psihopatije), što kulminira njegovom naredbom za ubojstvima vlastitog brata i šogora. Michael također pokazuje znakove narcizma jer vidi sebe kao jedinog sposobnog da vodi obitelj te vidi svoju mafijašku obitelj superiornom drugim mafijaškim obiteljima. Usprkos tim manama, on je prikazan kao junak u filmovima – snažan zaštitnik sebe, svoje obitelji i njihovih kolektivnih interesa. Iako ne radi u okvirima zakona, on štiti svoju obitelj pod svaku cijenu, što je vrlina koja je gotovo univerzalno prihvaćena.

ZAKLJUČAK

Istaknuto je kako su osobe izraženih crta ličnosti mračne trijade nešto manje iskrene/ponizne, ugodne i savjesne u odnosu na prosječne osobe. *Dirty Dozen* kratki upitnik i nešto duži SD3 (*Short Dark Triad*) predstavljeni su kao najčešće korišteni postojeći instrumenti koji mjere crte ličnosti mračne trijade. Istaknute su i spolne razlike prema kojima muškarci postižu nešto više rezultate u mjerenju crta ličnosti mračne trijade od žena i prema kojima su osobe izraženih crta ličnosti mračne trijade sklonije koristiti se kratkoročnim i „brzim“ strategijama izbora partnera, imaju kraće veze i veći broj partnera od prosjeka. Članak obuhvaća primjere osoba izraženih crta ličnosti mračne trijade iz knjiga, stripova, filmova i serija te uvid u neke od manifestacija mračne trijade u današnjoj popularnoj kulturi.

LITERATURA

- Aghababaei, N., Mohammadtabar, S., & Saffarinia, M. (2014). Dirty Dozen vs. the H factor: Comparison of the Dark Triad and Honesty–Humility in prosociality, religiosity, and happiness. *Personality and Individual Differences, 67*, 6-10.
- Campbell, W. K., Miller, J. D. i Buffardi, L. E. (2010). The United States and the “culture of narcissism”: An examination of perceptions of national character. *Social Psychological and Personality Science, 1*, 222–229.
- Christie, R., i Geis, F. L. (1970). How devious are you? Take the Machiavelli test to find out. *Journal of Management in Engineering, 15*(4), 17.
- Furnham, A., Richards, S. i Paulhus, D. (2013). The dark triad: A 10-year review. *Social & Personality Psychology Compass, 7*, 199–216.
- Hare, R. D. (1985). Comparison of procedures for the assessment of psychopathy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 53*, 7–16
- Jonason, P. K., Koenig, B. i Tost, J. (2010). Living a fast life: The Dark Triad and Life History Theory. *Human Nature, 21*(4), 428-442.
- Jonason, P. K., Li, N. P. i Buss, D. M. (2010). The costs and benefits of the Dark Triad:

- Implications for mate poaching and mate retention tactics. *Personality and Individual Differences*, 48(4), 373-378.
- Jonason, P. K., Li, N. P., Webster, G. D. i Schmitt, D. P. (2009). The dark triad: Facilitating a short-term mating strategy inmen. *European Journal of Personality*, 23, 5–18.
- Jonason, P. K., Valentine, K. A., Li, N. P. i Harbeson, C. L.(2011). Mate selection and the dark triad: Facilitating a short-term mating strategy and creating a volatile environment. *Personality and Individual Differences*, 51, 759–763.
- Jonason, P. K. i Webster, G. D. (2010). The Dirty Dozen: A concise measure of the dark triad. *Psychological Assessment*, 22, 420–432.
- Jonason, P. K., Webster, G. D., Schmitt, D. P., Li, N. P. i Crysel, L. (2012). The antihero in popular culture: Life history theory and the dark triad personality traits. *Review of General Psychology*, 16, 192–199.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21, 28–41.
- Lee, K., Ashton, M. C., Wiltshire, J., Bourdage, J. S., Visser, B. A., & Gallucci, A. (2013). Sex, power, and money: Prediction from the Dark Triad and Honesty–Humility. *European Journal of Personality*, 27(2), 169-184.
- McDonald, M. M., Donnellan, M. B. i Navarrete, C. D. (2012). A life history approach to understanding the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 52(5), 601-605.
- Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H. i Meijer, E. (2017). The Malevolent Side of Human Nature: A Meta-Analysis and Critical Review of the Literature on the Dark Triad (Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy). *Perspectives on Psychological Science*, 12(2), 183–204.
- Paulhus, D. L., Neumann, C. S., & Hare, R. D. (2009). Manual for the self-report psychopathy scale. *Toronto, Canada: Multi-Health Systems*.
- Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism,

Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563.

Raskin, R. N., & Hall, C. S. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological reports*, 45(2), 590-590.

ABSTRACT

In recent years, The Dark Triad attracted interest of the research community, as well as the public. It is a concept composed of three empirically overlapping components: Machiavellianism, narcissism and psychopathy. The purpose of this paper is to present some of the fundamental research findings on this topic. The paper starts by defining the concept of The Dark Triad, its origin and components, continues with citing findings from a large body of research comparing The Dark Triad with five-factor and HEXACO personality models and finally presents the most widely used existing instruments for measuring the Dark Triad. Gender differences and mating strategies of individuals with pronounced Dark Triad traits are also included, and the article ends with depicting and analysing examples of fictional Dark Triad characters in popular culture.

Keywords: dark triad, personality, gender difference, popular culture